

Bagage voor een nieuwe toekomst

Ze kwamen om te blijven, maar keren - veelal noodgedwongen - na jaren weer terug. Krijgen geen verblijfsvergunning of zijn het wachten daarop spuugzat. Asielzoekers die vrijwillig besluiten terug te keren, kunnen bij wijze van proef in Limburg rekenen op extra ondersteuning. Terug met opgeheven hoofd en bagage voor een nieuwe toekomst.

Door Claire van Dyck

foto Diana Scheelen

foto Peter Schols

foto Diana Scheelen

Nathaniël Chieh

Uitgebreid verontschuldigt hij zich omdat hij nauwelijks Nederlands spreekt. Na zes jaar nota bene. De eerste drie jaar in Rotterdam mocht hij niks. Wachten, uit meer dan dat bestond zijn leven niet. Waarom zouden ze hem een cursus Nederlands aanbieden, hij moest toch terug naar Liberia, kreeg Nathaniël Chieh (37) keer op keer te horen.

Hij heeft al in heel wat landen vertoefd, zegt Nathaniël. Niet alleen op zoek naar geluk, maar vooral naar opleiding en ontplooiing. Siera Leone, Nigeria, Ghana. Hij ontvluchtte Liberia opnieuw vanwege oorlog. „En dan vragen ze hier hoe de oorlog je heeft geraakt. Wat is dat voor een vraag? Wat te denken van verscheurdheid in je land, onveiligheid, gebrek aan kansen en perspectief?”

Dat perspectief is hem ook lange tijd in Nederland niet geboden, vindt Nathaniël. Gek en totaal gestrest werd hij van het niks doen. Zo groeide het besef dat op een dag - als vrede was wedergekeerd in zijn land - hij gebaat zou keren naar Monrovia. Die tijd is nu daar. Al maakt zijn inmiddels vaste relatie met een Maastrichtse het vertrek gepland voor juni, moeilijker. Door zijn vriendin verkaste hij naar Maastricht en kwam zodoende terecht bij WereldWijd. „Then my life came into place”, zegt Nathaniël. Hij kreeg de kans een vak te leren. „Ik ben nu timmerman. Ik maak meubels, kozijnen, kan een huisje bouwen. We krijgen hier les van onderwijzers die zich vrijwillig, belangeloos voor asielzoekers inzetten. Dat vind ik zó bijzonder. Ik besefte dat ik die opgedane kennis zelf ook kan doorgeven.”

Zijn ogen glimmen als hij zijn grootse plannen ontvouwt. Een eigen timmerwerkplaats. Eckelwoodworkshop gaat die heten, met een verwijzing naar de school in Eckelrade. „Dat ik de mogelijkheid krijg een eigen zaak te openen, heb ik aan de mensen hier te danken.” Drie mensen verwacht hij in dienst te kunnen nemen. Hij opent de zaak in een nog te herbouwen huisje, nu niet meer dan een bouwval, van zijn vorig jaar overleden vader.

Nagenoeg de hele week spendeert Nathaniël in de timmerwerkplaats in Eckelrade. „Zoveel mogelijk ervaring opdoen.” De basisvaardigheden, waarvoor hij in 2004 zijn diploma al behaalde, verfijnen. Zijn eigen gereedschappen reviseren. Zijn grootste trots is een kleine uitklapbare houtbewerkingsmachine met zaag, schaf en frees. Die zit al in de kist.

„Ik wilde niet terug voor ik iets had geleerd. Terugkeren met een zak geld is fijn voor even, maar gaat niet lang mee.” De opgedane kennis - hij gebaat naar hoofd en handen - gaat een levenlang mee. „They gave me education.”

Zijn procedure loopt nog. Hij is één van die 26.000. Wachten wil hij niet meer. „Ik ga naar mijn eigen land. Helpen met de wederopbouw. Daar kan ik iets betekenen, hier hebben ze niet graag meer asielzoekers. Ik wil niet langer een tweederangs burger zijn.” Nu kan hij met goed fatsoen terug. Hij heeft een vak geleerd, heeft een beetje geld en krijgt gereedschap mee om zijn zaak op te zetten. „Ik zou me schamen als ik met lege handen, zonder iets geleerd te hebben, zou terugkeren.”

Sarangel Bandi

De weg terug is vol obstakels. Geen huis en inkomen, geen papieren. Heel lang hebben Sarangel Bandi (32) en haar man het naderende besluit over terugkeer naar Ulan Bator, de hoofdstad van Mongolië, uitgesteld. Elke strohalm aangegrepen om te mogen blijven, het gedroomde bestaan in Nederland te kunnen opbouwen. Totdat, na 4,5 jaar, duidelijk was dat het hopen tegen beter weten in was. Op 25 april vertrekken ze.

„De illegaliteit in met een dochttertje van zes of terugkeren. Dat is eigenlijk geen keuze”, zegt Sarangel Bandi in perfect Nederlands. Wetende dat er elk moment een ongunstige uitspraak in hoger beroep kan worden gedaan, besloten ze eind vorig jaar na veel gesprekken met hun begeleidster, aan te haken bij het terugkeerproject. „We kwamen om te blijven, niet om terug te gaan. We hebben hier al een nieuw leven opgebouwd. Ik heb Nederlands geleerd, computercursussen gevolgd, veel Nederlandse vrienden gekregen, we hebben ons aangesloten bij de protestante kerk. Onze dochter is hier gedoopt, spreekt Nederlands, gaat hier naar school. Leven in Nederland is kansrijker, comfortabeler en vooral veiliger. Maar zonder vergunning geen toekomst. Dus moeten we aan een toekomst in Mongolië bouwen.”

Het vertrouwen in een nieuw perspectief groeit naarmate meer zaken geregeld worden. Maar de angst blijft, zegt Sarangel. Angst voor de familie van haar man, moslims. Haar man weigerde een gearrangeerd huwelijk, koos voor de liefde en ontvluchtte zijn dorp. Sarangel vreest eerwaak van zijn familie, om die reden blijven haar man en kind ook bij het gesprek buiten beeld. Sarangel - naaister van beroep - meldt zich aan voor een naaicursus bij de Stichting WereldWijd. Ze leert er patronen tekenen en knippen en krijgt praktische hulp en tips voor het opzetten van een eigen naaiteiler. Ze haalt een diploma en stelt zorgvuldig de bagage voor haar nieuwe toekomst samen: een naaimachine, veel stoffen en patronen, garen, en naalden, een tweedehands laptop en voor haar man wat timmergereedschap. In de tussentijd worden, met behulp van COA-begeleidster Toos van Grotel, de benodigde reisdocumenten en onderdak geregeld. Het contact met Sarangels moeder wordt verstevigd. Zo lukt het een appartement te regelen.

„Ik ben de mensen bij WereldWijd en Toos veel dank verschuldigd.” Zonder deze hulp waren de kansen op een succesvolle terugkeer bij voorbaat miniem, zegt Sarangel. „Dan is er totaal geen vooruitzicht, en moet je maar zien hoe je het redt.” Moeilijk wordt het in Mongolië zeker. Alleen al praktisch. Er komt geen water uit de kraan en een hout- of kolenkachel is de enige verwarming. Maar bovenal wordt het emotioneel. „We zullen ons opnieuw moeten aanpassen. Ik ben blij mijn moeder weer te zien, maar ik zal mijn vrienden hier missen. Ik denk positief: het komt goed. Ik hoop uiteindelijk een eigen naaiteiler te kunnen openen. Het stelt me gerust dat we goede contacten in Nederland hebben. Zijn er problemen, dan kan ik altijd om raad en hulp vragen.”

Silvo en Daniël Fransisco

Afrikaanse gelukzoekers in Europa of slachtoffers van mensenhandelaars? De Angolese tweeling (21) uit Luanda is spaarzaam met mededelingen daarover. Schetst een beeld van een reis waarmee zij zelf nagenoeg geen bemoeienis hebben gehad. Op de vlucht voor oorlog waren ze niet. Die speelde zich voornamelijk buiten de hoofdstad van Luanda af, zeggen de broers, wier vader sneuvelde en moeder verdwenen is. Ze zijn op zestienjarige leeftijd min of meer meegelokt door een kennis, die bij aankomst op Schiphol verdween met hun papieren. Zonder te weten wat de intenties van de man waren, stonden ze daar plots alleen. Vier en een half jaar later staan ze klaar voor de vlucht terug naar Luanda.

Ze noemen zich Daniël en Silvo Fransisco. Het blijken niet hun echte namen te zijn. Hun zojuist dichtgeschroefde kisten vol verzamelde bagage en gereedschappen vermelden andere namen. Ze blijven liever anoniem en zijn niet erg breedspakig over hun terugkeer. Een onderwerp waar je eigenlijk niet over praat, zo maken ze duidelijk. Goede vrienden weten het nu, zijn aan de vooravond van vertrek ingelicht. Maar het levert anders niet meer dan lastige vragen, argwaan en afkeur op. Hun vertrek wordt wereldkundig gemaakt als de geestelijke tijdens de paasmis in de Servaasbasiliek zijn trouwe Angolese misdienaars bedankt en veel succes wenst. In Eckelrade heeft de tweeling de laatste les van de cursus elektrotechniek net afgerond. Tijd om de cursus helemaal af te maken, is er niet meer. Coördinator Peter Gilissen onderbreekt het gesprek even met de boodschap dat hun vlucht op

20 april vertrekt. Ze leggen een toets af, die recht geeft op een certificaat dat enig perspectief biedt op een baan bij een baas. Dan is het gereedschap dat ze meekrijgen erg welkom, want in Angola is het niet ongebruikelijk dat de werknemer zijn eigen werktuig meeneemt. Zelfstandig ondernemerschap ziet de tweeling - nog - niet zitten. Het liefst gaan de twee eerst studeren. Economie of zo. Bij terugkomst kunnen ze even vooruit met het spaargeld van het rondbrengen van de Maaspost en de standaard 'oprotpremie' die asielzoekers meekrijgen. Via een eerder teruggekeerde Angolees, die in Luanda een snackbar heeft geopend, is een appartement geregeld. Ze hebben wat vrienden om op terug te vallen.

Hoe vrijwillig is hun terugkeer? Ze hebben er zelf voor gekozen aan te haken bij dit project, dat wel. Zeggen de houding van veel Nederlanders jegens asielzoekers zat te zijn. „We zijn hier niet welkom. We hebben niks te zeggen, willen of kiezen. Afwachten, meer niet.” En als ze die Verdonk zien op tv, hebben ze het wel gehad. Hier is geen toekomst voor hen. Het besluit werd genomen nadat ze in september bericht kregen dat ze niet mochten blijven. „De kans is klein dat we bij een nieuwe procedure wel mogen blijven. Ik kan beter terug naar mijn eigen land. Wat hebben we hier? Ik wil niet langer in onzekerheid zitten”, zegt Silvo. „We krijgen toch al te horen: als je uitgeprocedeerd bent, en je vertrekt niet, pakken we je op en sturen je terug. Daar ga ik ik niet op wachten”, vult Daniël aan.

W
E
R
L
D
W
I
J
D

Op vrijwillige terugkeer van asielzoekers rust een groot taboe. In de asielzoekerscentra is terugkeer in feite onbespreekbaar. Wie terugkeert, houdt dat doorgaans voor zich, om vervelende reacties, uitsluiting of agressie te voorkomen. Mensen zijn bang dat vrijwillige terugkeer van een ander hun eigen kansen ondermijnt, zegt Toos van Grotel, zogeheten case-manager van het Centraal Orgaan opvang Asielzoekers, die asielzoekers via een speciaal terugkeerontwikkelingsproject begeleidt.

Het besef dat terugkeer onvermijdelijk is, breekt pas aan als men nagenoeg is uitgeprocedeerd, leert de ervaring. „Mensen staan er in het begin helemaal niet open voor. De meesten redeneren: ik ben al zoveel jaar hier, dan zal ik ook wel mogen blijven. Wij proberen hen er van te overtuigen dat het besluit wel eens negatief kan uitvallen. Tachtig procent van de aanvragen wordt immers afgewezen. Ik zeg altijd: bereid je voor op terugkeer. Het ondermijnt je kansen niet. Als je een vergunning krijgt, gooi je je reisdocumenten alsnog weg.” Maar als het besluit om terug te keren eenmaal is genomen, blijken de

meesten uiterst gemotiveerd om de aangeboden kansen te grijpen. De omslag komt vooral als deelnemers aanhaken bij het project WereldTools van de Stichting WereldWijd in het Zuid-Limburgse Eckelrade. Daar leren ze een vak en krijgen ze hulp bij het opstarten van een eigen bedrijf door het opstellen van een ondernemersplan. Ook mogen ze een kist van een kubieke meter vullen met bagage voor die uitgestippelde nieuwe toekomst. Voor de inhoud daarvan is de stichting grotendeels afhankelijk van donaties van bedrijven en particulieren. Een tiental kisten staat in de oude huishoudschool in Eckelra-

de gelabeld te wachten op verschepping: 'internetcafé Ruanda', 'kapsalon Angola', 'pc-reparatiewerkplaats Guinee', 'timmerwerkplaats Liberia'. Die kist symboliseert de nieuwe toekomstdromen. „Je ziet ze steeds enthousiaster worden”, zeggen Peter Gillissen en Frans Frankhuizen, coördinatoren van WereldWijd. Het belangrijkste is dat je mensen zo de kans geeft met perspectief en opgeheven hoofd terug te keren, in plaats van met lege handen. Zonder gezichtsverlies.” De meesten keren immers terug met oude schulden. Vaak legde de familie geld bij om

één van hen fortuin in Europa te kunnen laten maken. De begeleiding gaat ver, maar niet tot aan de vliegtuigtrap. Vrijwilligheid vormt de basis van het project. Zo is het totnogtoe één keer gebeurd dat een deelnemer niet op Schiphol kwam opdagen. Vermoed wordt dat hij alsnog in de illegaliteit verdween. Bij WereldWijd is men enthousiast. „Vluchtelingen werken weer enthousiast aan hun toekomst. Dat heeft jaren stil gestaan. Tussen alle negatieve verhalen over terugkeer zien wij hier mensen met zelfvertrouwen teruggaan. Dan is onze opzet geslaagd.”